

KONFERENSIYALAR COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XI RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

DEKABR, 2025

ELEKTRON NASHR:
<https://konferensiyalar.com>

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

**XI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, dekabr

TOSHKENT-2025

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XI Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
1-jild, 11-son (dekabr, 2025-yil). – 92 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 15-dekabr

Mas'ul muharrir:
Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XI Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan. Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Scienceproblems team, 2025-yil
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

TEXNIKA FANLARI

Xalilov Oybek, Axadova Diёra

ТРАНСФОРМАЦИЯ МЕТРОЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМ И ИННОВАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ
УСИЛЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ МЕТРОЛОГИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ 5-14

TARIX FANLARI

Narimov Asadbek

XIVA XONLIGINING XVIII–XIX ASRLARDAGI TASHQI SIYOSATI 15-17

IQTISODIYOT FANLAR

Murtazayev Isabek

SAMARQAND VA NAVOIY VILOYATLARINING MINTAQAVIY SALOHİYATI HAMDA TARMOQ
STRUKTURASINING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI 18-21

Pulatov Dilshod, Son Evgeniya

MEDIUM TERM BUDGETING AS A LINK BETWEEN WIDE FISCAL POLICY PURPOSES AND
BUDGETING 22-25

Маджитова Лолахон

ПЕРСПЕКТИВЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ТРАДИЦИОННЫХ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ И
ФИНТЕХ-СТАРТАПОВ 26-30

FILOLOGIYA FANLARI

Ubbiniyazova Jamila

ЕПИК QAXRAMON TABIATINING DUALLIGI (QORAQALPOQ XALQ DOSTONI «ALPAMIS»
MISOLIDA) 31-34

Хакимова Дилдора

БИЛИНГВИЗМ В МНОГОЭТНИЧНЫХ РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА: САМАРКАНД–БУХАРА–
ТАШКЕНТ КАК СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ 35-38

Matmurodov Xojimurod

REY BREDBERINING MARSGA HUYUM ASARI BILVOSITA TARJIMASIDA RANG NOMLARINING
TAHLILI 39-42

Muzaffarov Javlon

JON TOLKIN IJODIDA GERMAN VA SKANDINAV EPOSI KUCHI VA TA'SIRI 43-46

YURIDIK FANLAR

G'ulommamatova Parvina

KRIPTO-AKTIVLAR ORQALI PUL YUVISHGA QARSHI KURASH: XALQARO HUQUQIY
MEXANIZMLAR 47-52

Normurodova Behro'za

IJTIMOY TARMOQLARDAN RAQAMLI DALIL TO'PLASHDA FOYDALANUVCHI HUQUQLARI VA
DAVLAT MANFAATLARI TO'QNASHUVI: XALQARO-HUQUQIY JIHATLAR 53-59

Караходжаева Окилахон

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ПАРЛАМЕНТСКОГО КОНТРОЛЯ 60-63

PEDAGOGIKA FANLARI

Haqiqatbekov Zafarbek

OLY TA'LIM TIZIMIDA TALABALAR SOG'LIG'INI SAQLASHDA PSIXOLOGIK MASLAHAT VA
PEDAGOGIK TRENINGLARNING ROLI 64-68

Rustamova Shoxista

TALABALAR TADQIQOT KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA ONLAYN ILMIY
LOYIHALAR TAJRIBASI 69-73

Turaxodjayeva Zulxumor

RAQAMLI HIKOYACHILIK (DIGITAL STORYTELLING) ASOSIDA AXLOQIY TARBIYA: SINFDAN
TASHQARI FAOLIYATDA QO'LLASH 74-76

Butayev Norbek

ZAMONAVIY YONDASHUVLAR ASOSIDA TALABALARNING MUHANDISLIK
KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 77-80

Jonibekova Mehriniso

REFLECTIVE PRACTICE AS A WAY OF DEVELOPING THE PROFESSIONAL IDENTITY OF
TEACHERS 81-83

TIBBIYOT FANLARI

Нурмаматова Нугина

ОСОБЕННОСТИ РАННЕЙ ДИАГНОСТИКИ АФФЕКТИВНЫХ РАССТРОЙСТВ ПРИ
ДЕМЕНЦИИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И КЛИНИЧЕСКИЙ ВЗГЛЯД 84-86

PSIXOLOGIYA FANLARI

Rahmatullayeva Mushtariy

IJODIY FIKRLASH VA AQLIY INTELLEKT MODELINING UMUMIY XUSUSIYATLARI 87-91

IJTIMOIIY TARMOQLARDAN RAQAMLI DALIL TO'PLASHDA FOYDALANUVCHI HUQUQLARI VA DAVLAT MANFAATLARI TO'QNASHUVI: XALQARO-HUQUQIY JIHATLAR

Normurodova Behro'za Xolmo'minovna

Toshkent davlat yuridik universiteti

Kiber huquq kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlardan raqamli dalil to'plash jarayonida foydalanuvchi huquqlari va davlat xavfsizlik manfaatlari o'rtasidagi ziddiyatlar xalqaro-huquqiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot AQSh, Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston qonunchiligini qiyosiy tahlil qilish, xalqaro sud amaliyotini o'rganish va empirik ma'lumotlar to'plash orqali amalga oshirilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, AQShda sud orderi mexanizmi, Yevropa Ittifoqida GDPR asosidagi qat'iy standartlar, O'zbekistonda esa prokuror sanksiyasi asosiy kafolatlar hisoblanadi. Tadqiqot davomida O'zbekiston qonunchiligida ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plashning aniq protsessual tartibi, shaffoflik talablari, mustaqil nazorat mexanizmlari va foydalanuvchilarni xabardor qilish protseduralari yetarli darajada tartibga solinmaganligi aniqlandi. Maqolada O'zbekiston qonunchiligini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, maxsus qonun qabul qilish va mustaqil nazorat organi tashkil etish bo'yicha konkret tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, raqamli dalillar, shaxsiy hayot daxlsizligi, ma'lumotlar maxfiyligi, davlat xavfsizligi, sud nazorati, xalqaro huquq, GDPR.

CONFLICT OF USER RIGHTS AND STATE INTERESTS IN COLLECTING DIGITAL EVIDENCE FROM SOCIAL NETWORKS: INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS

Normurodova Behro'za Kholmo'minovna

Tashkent State Law University

Teacher, Department of Cyber Law

Annotation. This article analyzes the conflict between user rights and state security interests in collecting digital evidence from social networks from an international legal perspective. The research was conducted through comparative analysis of legislation in the United States, the European Union, and Uzbekistan, examination of international judicial practice, and collection of empirical data. The results show that the US employs a warrant mechanism, the European Union applies strict standards based on GDPR, while Uzbekistan relies on prosecutor's sanctions as primary safeguards. The study identified that Uzbekistan's legislation lacks adequate regulation of precise procedural procedures for evidence collection from social networks, transparency requirements, independent oversight mechanisms, and user notification procedures. The article develops concrete recommendations for harmonizing Uzbekistan's legislation with international standards, adopting special legislation, and establishing an independent supervisory body.

Key words: social networks, digital evidence, privacy, data protection, state security, judicial oversight, international law, GDPR.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ydif-y2025v1i11/n11>

KIRISH

Zamonaviy raqamli davr ijtimoiy tarmoqlarni inson hayotining ajralmas qismiga aylantirdi. Global statistikaga ko'ra, dunyo bo'ylab 5 milliarddan ortiq kishi ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi, bu jahon aholisining 62 foizini tashkil etadi.[1] O'zbekistonda bu ko'rsatkich 14 million foydalanuvchiga yetdi.[2] Facebook, Instagram, Telegram, TikTok,

Twitter kabi platformalar shunchaki muloqot vositasi emas, balki biznes yuritish, siyosiy fikrlarni bildirish va shaxsiy hayotni namoyon etish maydoniga aylangan.

Biroq, ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi ularni jinoyat faoliyatini reja qilish va amalga oshirish uchun ham foydalanish imkonini yaratdi. Xalqaro hisobotlarga ko'ra, aniqlangan kiberjinoyatlarning 68 foizi ijtimoiy tarmoqlar orqali yoki ular bilan bog'liq amalga oshirilgan.[3] Terrorizm targ'iboti, ekstremistik g'oyalar tarqatish, narkotik savdosi, inson savdosi, kiberxo'rlanish va boshqa ko'plab jinoyatlar ijtimoiy tarmoqlar platformalaridan foydalanadi. Shu sababli, huquqni muhofaza qilish organlari uchun ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlar muhim dalil manbaiga aylandi.

Lekin, ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plash jarayonida ikki muhim huquqiy qiymat o'rtasida to'qnashuv yuzaga keladi. Bir tomondan, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Inson huquqlari bo'yicha Yevropa konvensiyasi bilan kafolatlangan shaxsiy hayot daxlsizligi, yozishmalar maxfiyligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish huquqlari turadi.[4] Ikkinchi tomondan, davlatning jamoat xavfsizligini ta'minlash, jinoyatchilikka qarshi kurashish, terrorizm va ekstremizmni oldini olish kabi legitim manfaatlari mavjud.[5]

Bu ikki manfaat o'rtasida muvozanatni topish zamonaviy huquqshunoslikning eng murakkab masalalaridan biri hisoblanadi. Edward Snowden tomonidan NSA ning PRISM va XKeyscore kabi ommaviy kuzatuv dasturlari fosh qilingani, Cambridge Analytica mojarosi, Pegasus dasturi orqali jurnalistlar va inson huquqlari faollarining telefonlarini kuzatish - bularning barchasi raqamli huquqlar va davlat nazorati muammosini global kun tartibiga chiqardi.[6]

O'zbekistonda bu masala alohida ahamiyatga ega. Mamlakatda raqamli transformatsiya jarayoni jadal rivojlanmoqda: "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasi, "Sun'iy intellektni rivojlantirish 2030-yilgacha" konsepsiyasi qabul qilindi[7]. "Shaxs ma'lumotlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni qabul qilindi[8]. Biroq, ijtimoiy tarmoqlardan raqamli dalil to'plashning aniq huquqiy tartibi, protsessual kafolatlari va nazorat mexanizmlari hali ham to'liq shakllanmagan. Jinoyat-protsessual kodeksning yangi redaksiyasida raqamli dalillar to'g'risida umumiy qoidalar mavjud bo'lsa-da, ijtimoiy tarmoqlarga xos xususiyatlar etarlicha hisobga olinmagan.[9]

Ushbu tadqiqotning maqsadi ijtimoiy tarmoqlardan raqamli dalil to'plash jarayonida foydalanuvchi huquqlari va davlat manfaatlari o'rtasidagi ziddiyatlarni xalqaro-huquqiy jihatdan tahlil qilish, AQSh, Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston amaliyotini qiyoslash hamda milliy qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

METODOLOGIYA

Tadqiqot ko'p usuliy yondashuv (mixed-method approach) asosida amalga oshirildi. Qiyosiy-huquqiy tahlil usuli qo'llanib, uchta asosiy yurisdiksiya - AQSh, Yevropa Ittifoqi va O'zbekiston qonunchiligi chuqur tahlil qilindi. AQSh bo'yicha Konstitutsiyaning IV qo'shimchasi, Saqlangan aloqa to'g'risidagi qonun (SCA), CLOUD Act, Electronic Communications Privacy Act (ECPA) kabi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi.[10] Yevropa Ittifoqi bo'yicha Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish reglamenti (GDPR), Elektron aloqa maxfiyligi direktivasi, e-Evidence reglament loyihasi tahlil qilindi.[11] O'zbekiston bo'yicha Jinoyat-protsessual kodeksi, "Shaxs ma'lumotlari to'g'risida"gi Qonun, "Aloqa to'g'risida"gi Qonun va tegishli boshqa qonun hujjatlari ko'rib chiqildi.

Sud amaliyotini tahlil qilish usuli doirasida AQSh Oliy sudining Riley v. California, Carpenter v. United States, United States v. Jones kabi precedent qararlari, Yevropa Inson Huquqlari sudining Big Brother Watch v. United Kingdom, Szabó and Vissy v. Hungary, Roman Zakharov v. Russia qararlari chuqur o'rganildi.[12] O'zbekiston bo'yicha 73 ta jinoyat ishi bo'yicha sud qararlari tahlil qilindi, ulardan 28 tasi to'g'ridan-to'g'ri ijtimoiy tarmoqlardan olingan dalillarga asoslangan edi.

Empirik tadqiqot doirasida ikki yo'nalish bo'yicha ish olib borildi. Birinchidan, O'zbekiston IIB, Bosh prokuraturasi, Davlat xavfsizlik xizmati va sud tizimi vakillari bilan 18 ta yarim tuzilgan chuqur intervyu (semi-structured interview) o'tkazildi. Ikkinchidan, advokatlar, fuqarolik jamiyati vakillari va IT-mutaxassislar ishtirokida 4 ta fokus-guruh muhokamasi amalga oshirildi. Bundan tashqari, 50 nafar yurist (sudyalar - 15, prokurorlar - 12, tergov xodimlari - 13, advokatlar - 10) orasida strukturalashtirilgan so'rovnoma o'tkazildi. Statistik tahlil usuli qo'llanib, Oliy sud, Bosh prokuraturasi va IIB statistik ma'lumotlari, 156 ta sud qarori va 89 ta prokuratura xulosalari miqdoriy tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, uchala yurisdiksiyada ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plash mexanizmlari sezilarli farq qiladi. AQSh huquq tizimida Konstitutsiyaning IV qo'shimchasi asosida "asosli shubhaga asoslangan sud orderi" talabi qo'yiladi. Riley v. California ishida Oliy sud smartfon va boshqa raqamli qurilmalarni tintuv qilish uchun sud orderini majburiy deb topdi.[13] Carpenter v. United States qarorida esa sud 7 kundan ortiq uyali aloqa joylashuv ma'lumotlarini olish uchun sud orderini talab qildi.[14] Biroq, "uchinchi tomon doktrinas" (third-party doctrine) muhim cheklov yaratadi - agar shaxs o'z ma'lumotlarini ijtimoiy tarmoq platformasiga ixtiyoriy topshirgan bo'lsa, shaxsiy hayot daxlsizligi kutishini yo'qotadi. Federal sudlar statistikasiga ko'ra, raqamli kuzatuv orderlarining 98,6 foizi ma'qullanadi.

Yevropa Ittifoqi GDPR asosida eng qat'iy standartlarni joriy qilgan. GDPR shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlash uchun rozilik printsipli, "unutilish huquqi", ma'lumotlar portativligi va ma'lumotlar himoyasi bo'yicha mustaqil nazorat organlarini (DPA) belgilaydi. Maxsus toifadagi shaxsiy ma'lumotlar (irqiy kelib chiqishi, siyosiy qarashlari, diniy e'tiqodi, sog'lig'i) uchun qo'shimcha himoya mavjud. Huquqni muhofaza qilish organlarining ma'lumotlarga kirishiga yuqori talablar qo'yiladi: zarurat, mutanosiblik, sud yoki mustaqil nazorat, shaffoflik.[15] Yevropa Inson Huquqlari sudi Big Brother Watch v. UK ishida ommaviy kuzatuv dasturlari Konvensiyaning 8-moddasini buzganligini topdi va quyidagi kafolatlar zarurligini ta'kidladi: aniq qonuniy asos, zarurat va mutanosiblik, mustaqil nazorat, xabardor qilish mexanizmi, saqlash muddatlarini cheklash.[16]

O'zbekiston qonunchiligida raqamli dalillar Jinoyat-protsessual kodeksining 124-126-moddalarida tartibga solingan. Biroq, ijtimoiy tarmoqlardan ma'lumot olishning maxsus tartibi aniq belgilanmagan. Amalda tintuv, ekspertiza yoki tergov harakatlari orqali amalga oshiriladi. O'tkazilgan so'rovda 50 yuristdan 37 nafari (74%) qonunchilikda ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plash tartibining noaniqligini asosiy muammo deb ko'rsatdi. "Shaxs ma'lumotlari to'g'risida"gi Qonun shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish asoslarini belgilasa-da, jinoyat ishi bo'yicha tergov va sud jarayonlariga uning qoidalar to'liq qo'llanilmaydi.[17] O'rganilgan 73 sud qarorining 68 tasida (93,2%) ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plash prokuror sanksiyasi asosida amalga oshirilgan, faqat 5 tasida (6,8%) sud qarori mavjud edi. Respondentlarning 82 foizi sud nazoratini kuchaytirishni talab qildi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plashda foydalanuvchi huquqlari va davlat manfaatlari o'rtasidagi muvozanat har bir yurisdiksiyada o'ziga xos tarzda ta'minlanadi. AQSh tizimida sud nazorati asosiy kafolat mexanizmi bo'lsa-da, "uchinchi tomon doktrinasini" bu himoyani sezilarli darajada zaiflashtiradi. Carpenter qarori CSLI uchun istisno yaratgan bo'lsa ham, ijtimoiy tarmoqlardagi ko'plab ma'lumotlar hali ham bu doktrina ostida qoladi. Bu paradoksali vaziyat yaratadi: smartfonni tintuv qilish uchun sud orderi kerak, lekin xuddi shu ma'lumotlarga bulutdan kirish uchun ko'pincha order talab qilinmaydi. Bundan tashqari, sud orderlarining juda yuqori foizda (98,6%) ma'qullanishi sud nazoratining formal xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi. Sud orderi olish jarayoni ko'pincha avtomatik ravishda kechadi va haqiqiy tekshiruvni ta'minlamaydi.

CLOUD Act xalqaro darajada qiyin masalalarni keltirib chiqardi. Bu qonun AQSh texnologiya kompaniyalariga serverlar qayerda joylashganidan qat'i nazar ma'lumotlarni topshirishni buyuradi, bu esa boshqa davlatlarning suverenitetini buzishi mumkin. Masalan, agar Facebook Irlandiyadagi serverlarida O'zbekiston fuqarosining ma'lumotlarini saqlasa va AQSh sudi bu ma'lumotlarni talab qilsa, kompaniya uni O'zbekiston ruxsatisiz topshirishi kerak. Yevropa Ittifoqi bu qonunni GDPR printsipalariga zid deb baholadi va ikki tomonlama kelishuvlar tuzish zaruriyatini ta'kidlaydi.[18] Bu yurisdiksiya to'qnashuvlari globallashtirgan raqamli muhitda foydalanuvchi huquqlarini himoya qilishning murakkabligini ko'rsatadi.

Yevropa modeli ko'p jihatdan maqbul hisoblanadi. GDPR nafaqat texnologiya kompaniyalarini, balki huquqni muhofaza qilish organlarini ham qat'iy standartlarga bog'laydi. Ma'lumotlar himoyasi bo'yicha mustaqil nazorat organlari (DPA) ham xususiy sektor, ham davlat organlarini nazorat qiladi va sezilarli jarimalar solish huquqiga ega. Meta, Amazon, Google kabi gigant kompaniyalarga milyardlab yevro jarimalar solish DPAlarning mustaqilligini va samaradorligini ko'rsatadi. Big Brother Watch qarori esa shaffoflik, mustaqil nazorat va keyinchalik tekshirish mexanizmlarini majburiy kafolatlar sifatida belgiladi. Biroq, Yevropa tizimi ham tanqidsiz emas. Ba'zi mutaxassislar GDPRni haddan tashqari reglamentlashgan deb hisoblab, bu innovatsiyalarni sekinlashtirishi va huquqni muhofaza qilish organlarining samarali ishlashiga to'sqinlik qilishi mumkinligini ta'kidlaydilar. Haqiqatan ham, qat'iy rozilik talablari ba'zan tergov organlarining operativ ma'lumot olishini qiyinlashtiradi, ayniqsa, terrorizm yoki boshqa tez sur'atda rivojlanuvchi tahdidlar bo'yicha.

O'zbekiston qonunchiligida bir nechta tizimli muammolar mavjud. Birinchidan, ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plash uchun aniq protsessual tartib yo'q. JProK 124-126-moddalari raqamli dalillar haqida umumiy qoidalar beradi, lekin ijtimoiy tarmoqlarga xos jihatlari tartibga solinmagan. Real vaqt monitoringi qanday amalga oshirilishi kerak? To'liq profil mazmunini olish qaysi holatlarda mumkin? O'chirilgan ma'lumotlarni tiklash uchun qanday protsedura mavjud? Bu savollarga javob yo'q. Amalda tergov organlari turli mexanizmlardan foydalanadi: ba'zan tintuv sifatida (bu ruxsat va vaqt nuqtai nazaridan cheklangan), ba'zan oddiy tergov harakati sifatida (bu kamroq kafolatlarni talab qiladi). Bu huquqiy aniqsizlikka va potentsial suiiste'mol xavfiga olib keladi.

Ikkinchidan, nazorat mexanizmi tizimli zaiflikka ega. Tadqiqot natijalariga ko'ra, 93,2% holatlarda prokuror sanksiyasi qo'llaniladi. Prokurorning ikki tomonlama roli - ham tergov organlariga rahbarlik qiluvchi, ham ularni nazorat qiluvchi - chinakam mustaqil nazoratni ta'minlay olmaydi. Bu "o'zini-o'zi nazorat qilish" hodisasiga olib keladi, bu esa AQSh va Yevropa

tajribasida samarasiz deb topilgan. AQSh tizimida sudning oldindan nazorati, Yevropa tizimida mustaqil DPA nazorati mavjud, O'zbekistonda esa sud faqat keyindan tasdiqlash funktsiyasini bajaradi va ko'pincha dalillarning qanday olinganligini chuqur tekshirmaydi.

Uchinchidan, shaffoflik va hisobot berish mexanizmlari deyarli yo'q. AQSh va Yevropa Ittifoqida huquqni muhofaza qilish organlari muntazam ravishda ma'lumot so'rovlari statistikasini e'lon qiladi. Google, Meta, Apple kabi kompaniyalar yillik "Shaffoflik hisobotlari"ni chop etadi, ular qaysi davlatlardan nechta so'rovlar kelganini, qanchasi ma'qullanganini va rad etilganini ko'rsatadi. O'zbekistonda bunday amaliyot yo'q. Foydalanuvchilar ko'pincha ularning ma'lumotlari olinganidan xabardor bo'lmaydilar. Tergov tugagandan keyin ham ular o'zlarining qaysi ma'lumotlari to'planganini va kim kirishga ruxsat olganini bilishmaydi. Bu shaffoflik yo'qligini va hisobdorlik mexanizmlarining zaifligini ko'rsatadi.

Texnik standartlar va ma'lumotlar saqlash muddatlari aniq belgilanmagan. Ijtimoiy tarmoqlardan olingan ma'lumotlar qancha muddat saqlanishi kerak? JProKda umumiy dalillarni saqlash haqida qoidalar bor, lekin raqamli ma'lumotlarning o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinmagan. Raqamli ma'lumotlar oson ko'chiriladi, o'zgartirilishi va tarqalishi mumkin. Kimlar bu ma'lumotlarga kirish huquqiga ega? Qanday kriptografik himoya qo'llanilishi kerak? Ma'lumotlar qachon va qanday yo'q qilinishi kerak? Bu savollarga qonunchilikda aniq javob yo'q. Natijada, ma'lumotlar noto'g'ri boshqarilishi, noqonuniy tarqalishi yoki yo'qotilishi xavfi mavjud.

Xalqaro hamkorlik mexanizmlari etarli darajada rivojlanmagan. Bulutli texnologiyalar yadaviyati ko'plab ijtimoiy tarmoq platformalari ma'lumotlarni xorijiy serverlarda saqlaydi. Telegram ma'lumotlarini Dubayda, Facebook Irlandiyada, Google AQShda saqlaydi. O'zbekiston qonun-qoidalari asosan hududiy printsipi asosida qurilgan va xorijiy yurisdiksiyalardagi ma'lumotlarni olish murakkab va sekin jarayon. Garchi O'zbekiston ikki tomonlama shartnomalar tuzgan bo'lsa-da, ular ko'pincha an'anaviy jinoyatlar uchun mo'ljallangan va raqamli dalillarning tezkorlik talab qiladigan xususiyatlarini hisobga olmaydi. Budapest konvensiyasiga qo'shilish imkoniyati hali o'rganilmagan, bu esa xalqaro hamkorlikni sekinlashtiradi.

Foydalanuvchilarning raqamli savodxonligi va huquqlari haqida bilim darajasi past. Ko'pchilik foydalanuvchilar o'zlarining ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlari qanday himoyalanganini, davlat qanday hollarda kirishga haqli ekanligini va ular qanday huquqlarga ega ekanligini bilishmaydi. Davlat organlari tomonidan ommaviy axborot kampaniyalari o'tkazilmagan, advokatlar ham bu sohada yetarli tajribaga ega emas. Natijada, huquqlar buzilganda ham fuqarolar shikoyat qilishmaydi yoki himoyalani shikoyat qilishmaydi.

XULOSA

Tadqiqot ijtimoiy tarmoqlardan raqamli dalil to'plash jarayonida foydalanuvchi huquqlari va davlat manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zamonaviy huquqshunoslikning eng murakkab masalalaridan ekanligini tasdiqladi. Uchta asosiy yurisdiksiya turli yondashuvlarni qo'llaydi: AQSh sud orderi mexanizmiga tayanadi, Yevropa Ittifoqi GDPR asosida keng qamrovli himoyani ta'minlaydi, O'zbekiston esa rivojlanish bosqichida bo'lib, aniq protsessual tartib va mustaqil nazorat mexanizmlarini talab qiladi.

O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi: birinchidan, "Raqamli dalillar to'g'risida"gi alohida qonun qabul qilish, bu qonun ijtimoiy tarmoqlardan ma'lumot olishning aniq protsessual tartibini, kafolatlarini va cheklovlarini

belgilashi kerak. Ikkinchidan, sud oldindan nazoratini joriy etish - og'ir va o'rta og'irlikdagi jinoyatlar uchun sud orderi majburiy bo'lishi, yengil jinoyatlar uchun esa prokuror sanksiyasi etarli. Uchinchidan, Raqamli huquqlar va ma'lumotlar himoyasi bo'yicha mustaqil Milliy komissiya tashkil etish, u moliyaviy va tashkiliy jihatdan mustaqil bo'lishi, ham davlat organlarini, ham xususiy sektorni nazorat qilishi zarur.

To'rtinchidan, shaffoflik va hisobot berish mexanizmlarini joriy etish - huquqni muhofaza qilish organlari yillik ravishda ma'lumot so'rovlari statistikasini e'lon qilishi, foydalanuvchilar esa o'z ma'lumotlariga murojaat haqida xabardor qilinishi kerak. Beshinchidan, ma'lumotlarni saqlash muddatlari, kirish nazorati, kriptografik himoya, yo'q qilish protseduralari kabi texnik standartlarni belgilash. Oltinchidan, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish - Yevropa Ittifoqi bilan ikki tomonlama kelishuvlar tuzish, Budapest konvensiyasiga qo'shilish imkoniyatini o'rganish, MLAT (Mutual Legal Assistance Treaty) tizimini modernizatsiya qilish. Yettinchidan, foydalanuvchilarning raqamli savodxonligini oshirish, ularning huquqlari haqida ommaviy axborot kompaniyalari o'tkazish va advokatlar uchun maxsus treninglar tashkil etish.

Ushbu tadqiqot nazariy ahamiyatga ega, chunki u ijtimoiy tarmoqlardan dalil to'plash bo'yicha xalqaro tajribani tizimli tahlil qiladi va O'zbekiston kontekstida qo'llash imkoniyatlarini ko'rsatadi. Amaliy jihatdan, ishlab chiqilgan tavsiyalar qonunchilikni takomillashtirish jarayonida foydalanish uchun mo'ljallangan. Kelajakda sun'iy intellekt, yuzni tanish texnologiyalari, metaverse va kvant hisoblash kabi yangi texnologiyalar bu masalani yanada murakkablashtirishi kutilmoqda, shuning uchun doimiy ilmiy tadqiqotlar va qonunchilikni dinamik yangilash zarur.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Kemp S. Digital 2024: Global Overview Report // DataReportal. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report>
2. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. Statistik ma'lumotlar to'plami.
3. EUROPOL, INTERPOL. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA). The Hague, Lyon. P. 45-67.
4. General Assembly Resolution 217 A, Universal Declaration of Human Rights. Art. 12; International Covenant on Civil and Political Rights. Art. 17; European Convention on Human Rights. Art. 8.
5. European Court of Human Rights. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. P. 12-18.
6. Greenwald G. No Place to Hide: Edward Snowden, the NSA, and the U.S. Surveillance State. New York: Metropolitan Books. 259 p.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. PF-6079.
8. O'zbekiston Respublikasining "Shaxs ma'lumotlari to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-812.
9. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. 124-126-moddalar.
10. Stored Communications Act, 18 U.S.C. §§ 2701-2712; CLOUD Act, S. 2383, 115th Congress.
11. Regulation (EU) 2016/679 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data (GDPR). OJ L 119.
12. Riley v. California, 573 U.S. 373; Carpenter v. United States, 585 U.S.; Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, ECHR.
13. Riley v. California, 573 U.S. 373. P. 386-403.
14. Carpenter v. United States, 585 U.S., 138 S. Ct. 2206. P. 2217-2223.

15. European Union Agency for Fundamental Rights. Surveillance by intelligence services: fundamental rights safeguards and remedies in the EU. Luxembourg. P. 34-56.
16. Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, § 336-362, ECHR.
17. O'zbekiston Respublikasining "Shaxs ma'lumotlari to'g'risida"gi Qonuni. 5-modda.
18. Bradford A. The Brussels Effect: How the European Union Rules the World. Oxford University Press. P. 156-189.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI

2025-yil, dekabr

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
X Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
1-jild, 11-son (dekabr, 2025-yil). – 92 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2025-yil, 15-dekabr

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2025-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2025-yil.